

**An Empirical
Approach to the
Relationships
Between Romanians
and Hungarians**

O ABORDARE EMPIRICĂ A RELAȚIEI DINTRE ROMÂNI ȘI MAGHIARI

MIRCEA KIVU

The relationships between Romanians and Hungarians have been so far passionately debated, without being associated with a thorough analysis and understanding of their motivations, attitudes and options. This has led either to an overestimation or to an underestimation of certain sources of inter-ethnic tensions. It is on these grounds that IMAS (the Institute for Marketing and Opinion Polls Studies) carried out an opinion poll (December 1993) focused on the following issues: the distribution of the social representations of the Romanians and Hungarians with regard to their social environment; self-images and images of the other, specific to the two populations; the distribution of attitudes towards the rights of ethnic minorities; the ways the Romanian political space is perceived by Romanians and Hungarians; how the relationships of Romania with its neighbouring countries are perceived. Statistical data are provided on all these issues.

Relațiile interetnice și îndeosebi cele dintre români și maghiari constituie unul din subiectele în jurul cărora întotdeauna pare că s-au consumat fie prea multe, fie prea puține energii și pasiuni. Importanța acordată după 1989 acestui subiect este datorată unei multitudini de circumstanțe, printre care embargoul suferit în perioada anterioară deține un rol important. Nu este mai puțin adevărat că stările conflictuale constituie o acută realitate. Din păcate, eforturile polemice și teoretice nu au fost în justă măsură dublate de o corespunzătoare înțelegere a motivațiilor, atitudinilor și opțiunilor celor în cauză. Lipsa unei cunoașteri obiective a dus de regulă fie la supraestimarea, fie la subestimarea unor surse de tensiune, ambele situații fiind deopotrivă păgubitoare.

Pentru umplerea acestui gol de cunoaștere o investigare cu mijloacele empirice ale sociologiei se impunea. De aceea, în luna decembrie 1993, *Institutul de Marketing și Sondaje (IMAS)* a realizat, la solicitarea *Asociației de prietenie KORUNK*, un sondaj de opinie avînd drept obiect determinarea modului în care populația percepe relațiile interetnice. Accentul principal a fost pus pe situația minorității maghiare, atât din propriul său punct de vedere, cât și din cel al populației majoritare.

Sondajul de opinie a fost realizat pe un eșantion aleator bistadial de 1022 de persoane, cu reprezentativitate națională, prin interviuri la domiciliul subiecților (eroarea maximă de eșantionare fiind de

$\pm 3\%$)¹. În acest eșantion, populația maghiară a fost reprezentată corespunzător ponderii sale în structura etnică reflectată în datele recensământului din ianuarie 1992, respectiv 80 de persoane. În vederea obținerii unor date statistice relevante pentru obiectul cercetării, s-a constituit un eșantion suplimentar de 246 persoane de etnie maghiară. În continuare, toate referirile la răspunsurile date de populația maghiară au ca bază eșantionul de 326 subiecți maghiari (eroare maximă $\pm 5,5\%$).

Principalele teme abordate în sondajul de opinie care constituie obiectul analizei ce urmează au fost: raportarea la mediul social, conturarea imaginii pe care o are fiecare etnie despre cealaltă, atitudinea față de drepturile grupurilor etnice minoritare, evaluări ale spațiului politic românesc (inclusiv asupra relației între etnicii maghiari și U.D.M.R.), percepția asupra relațiilor României cu țările vecine.

Mediul social

Percepția la nivel general

Perioada care a început odată cu decembrie 1989 a însemnat, între altele, creșterea numărului de subiecte legate de societate, abordate în câmpul public, ceea ce a făcut ca fiecare individ să intre în contact cu o pluralitate de discursuri, uneori ideologizante, despre problemele în

cauză. Ca urmare, a fost afectată și intensitatea cu care sunt percepute, la nivelul individului, stările conflictuale din mediul social actual. Subiecților anchetei li s-a cerut o evaluare care să compare, din punct de vedere al percepției asupra diferitelor tipuri de relații, situația prezentă cu cea de înainte de 1989. Mai mult, s-a făcut o distincție între percepția individului asupra experienței propriilor sale interacții cu diverse grupuri sociale și percepția sa asupra relațiilor existente la nivel general între grupări cu potențial de conflict.

În ceea ce privește relațiile dintre individ și diferitele grupuri de apartenență, momentul 1989 nu marchează o schimbare notabilă: majoritatea subiecților anchetei (fie români, fie maghiari) afirmă că relațiile lor cu: membrii familiei (71%), vecinii (77%), colegii de muncă (65%), oamenii din aceeași localitate (74%), persoane de altă etnie (81%) sunt acum la fel cu cele din perioada de înainte de 1989².

Situația este însă diferită atunci când se cer aprecieri despre situația generală, deci privitoare la un plan mai îndepărtat de persoana care răspunde (aprecieri în cazul cărora crește influența informațiilor recepționate de individ prin mass-media și alte canale). În general, subiecții anchetei percep că, în perioada post-1989, numărul neînțelegerilor între diferite grupuri sociale a crescut simțitor (v. Tabelul nr. 1). Totuși, față de români, maghiarii percep această înrăutățire ca având o amploare mai mică.

Tabelul nr. 1 (%)

Înainte de 1989, în țara noastră erau mai multe sau mai puține neînțelegeri între...		mai multe	la fel	mai puține	nu știu
bogați și săraci	români	10,0	24,9	55,9	9,2
	maghiari	10,4	34,7	42,3	12,6
	români din Regat	9,2	23,8	58,1	9,0
tineri și bătrâni	români	8,5	32,2	52,5	6,6
	maghiari	10,1	49,7	33,1	7,1
	români din Regat	7,5	31,1	54,8	6,4

O ABORDARE EMPIRICĂ A RELĂȚIEI DINTRE ROMÂNI ȘI MAGHIARI

Înainte de 1989, în țara noastră erau mai multe sau mai puține neînțelegeri între...		mai multe	la fel	mai puține	nu știu
români și maghiari	români	9,3	22,7	53,2	14,5
	maghiari	6,4	53,4	36,2	4,0
	români din Regat	9,8	17,5	54,5	17,9
români și țigani	români	12,4	24,8	55,5	7,2
	maghiari	4,3	50,0	25,8	19,9
	români din Regat	13,8	19,1	58,9	8,1
muncitori și intelectuali	români	8,8	39,4	39,6	12,1
	maghiari	9,8	46,9	28,2	15,0
	români din Regat	7,9	39,3	38,8	13,8

Ierarhizarea problemelor prioritare în România

Subiecților anchetei li s-a cerut să aprecieze importanța următoarelor probleme de interes național: inflația, șomajul, privatizarea, nivelul de trai, relațiile cu romii, relațiile români-maghiari, creșterea producției, schimbarea guvernului, libertatea individului, desființarea structurilor comuniste. (Relevanța acestor probleme a fost stabilită pe baza unor ceretări IMAS anterioare.)

Analiza modului de ierarhizare a acestor teme arată că ele se subsumează unor trei mari dimensiuni, și anume:

1. dimensiunea economică (în principal cu referire la inflație, șomaj, nivel de trai);
2. dimensiunea politică (în principal schimbarea guvernului, libertatea individului, desființarea structurilor comuniste);
3. dimensiunea etnică (relații români-maghiari, relații cu romii).

Desigur că, cel puțin atunci când ne referim la aspectele legate de impactul problematicei de tip economic, acestea sunt toate apreciate ca fiind în contextul actual importante. De aceea, în cele ce urmează se vor accentua mai ales diferențierile între gradele de importanță acordate fiecăreia dintre dimensiunile enunțate anterior.

Cele trei dimensiuni au fost obținute prin analiza factorială a variabilelor reprezentând problemele a căror importanță trebuia să o aprecieze subiectul. Din respectiva analiză factorială au rezultat trei principali factori explicativi pentru variația răspunsurilor: economic, politic și etnic. Fiecăruia dintre ei îi corespunde câte una din dimensiunile anterioare. Analize factoriale diferite au fost făcute pentru: a) eșantionul național, b) subeșantionul de maghiari, c) subeșantionul de români. Cele trei dimensiuni se păstrează în toate analizele factoriale, dar semnificația lor este puțin diferită pentru maghiari, respectiv români. (De exemplu, în cazul maghiarilor "economic" înseamnă inflație, șomaj, privatizare și nivel de trai, în timp ce în cazul românilor aceeași dimensiune cuprinde, în locul privatizării, creșterea producției).

Pentru fiecare dimensiune s-a construit apoi un indice sumativ (obținut prin adunarea notelor primite de fiecare dintre problemele care aparțin acelei dimensiuni). În Tabelul nr. 2 sunt folosiți tocmai acești indici.

Pentru ambele grupuri studiate (români, respectiv maghiari) ierarhia de importanță a problemelor este aceeași și coincide cu cea obținută la nivel național: problemele economice sunt considerate cele mai importante. Le urmează cele de natură politică și doar în cele din urmă cele legate de aspectele etnice.

Totuși, în ceea ce privește conținutul temelor importante, apar diferențieri între subșanționul de maghiari și cel de români.

În percepția maghiarilor, dimensiunii economice i se subsumează inflația, șomajul, nivelul de trai și privatizarea. Creșterea producției este percepută ca aparținând în același timp atât dimensiunii economice, cât și celei politice. Dimpotrivă, în cazul subșanționului de români, creșterea producției aparține factorului economic, în

timp ce privatizarea este împărțită între domeniul economic și cel politic. Această diferență de conotație este confirmată și de orientarea diferită în câmpul opțiunilor electorale ale celor două grupuri analizate: românii - orientări heterogene în câmpul politic, maghiarii - aproape exclusiv votanți UDMR, deci favorabili Opoziției; ori, creșterea producției este o temă care ține, în domeniul economic, de discursul actualii Puteri, în timp ce Opoziția accentuează mai ales importanța privatizării.

Mai mult, între români și maghiari apar diferențe în privința gradului de importanță acordat fiecăreia din cele trei teme principale: sunt mai mulți maghiari care consideră foarte importante domeniile politic și etnic și, respectiv, mai mulți români care acordă importanță maximă domeniului economic (v. Tabelul nr. 2).

Tabelul nr. 2(%)

Tema de importanță:		Subiecți care consideră tema importantă și f. importantă	Din care: foarte importantă
Economic	români	97	84
	maghiari	95	76
Politic	români	69	31
	maghiari	77	50
Etnic	români	43	17
	maghiari	64	29

Percepția asupra relațiilor dintre români și maghiari

Pentru o detaliere a analizei percepției evoluției relațiilor dintre cele două etnii, am solicitat subiecților o evaluare, din perspectiva calității acestor relații, a perioadelor succesive din istoria modernă a României. În interpretarea răspunsurilor a trebuit să avem în vedere împrejurarea că, în unele cazuri, ele includ experiența personală, iar în altele, o

imagine exclusiv "învățată". Ponderea relativă a celor două tipuri de percepție diferă atât în funcție de perioada analizată, cât și de vârsta subiectului. De altfel, numărul celor care răspund "nu știu" scade pe măsură ce ne apropiem de perioade mai recente și pe măsură ce vârsta subiectului este mai înaintată, ceea ce exprimă un refuz al asumării imaginii învățate.

Cele două grupuri au evaluat astfel perioadele analizate:

O ABORDARE EMPIRICĂ A RELĂȚIEI DINTRE ROMÂNI ȘI MAGHIARI

Tabelul nr. 3

perioada	români				maghiari			
	proastă	bună	scor ³	nu știu	proastă	bună	scor	nu știu
1918-1940	21,0	23,7	+6,0	54,5	19,0	21,2	+5,5	59,5
1940-1945	41,4	9,3	-63,3	48,3	31,9	19,3	-24,6	48,5
1945-1965	20,5	35,6	+26,9	43,0	14,1	47,5	+54,2	37,7
1965-1971	8,8	58,2	+73,7	31,9	14,7	62,3	+61,8	23,0
1971-1989	16,9	62,0	+57,2	20,7	36,5	51,2	+16,8	12,0
după 1989	68,8	16,7	-60,9	14,1	61,0	27,9	-37,2	10,7

Rezultatele sunt edificatoare: ambele grupuri apreciază perioada de după 1989 ca fiind cea mai proastă din istoria recentă a relațiilor dintre români și maghiari. Aceasta întărește răspunsurile obținute la o întrebare anterioară, unde majoritatea subiecților considerau că înainte de 1989 erau mai puține neînțelegeri între cele două grupuri. În ambele cazuri, aprecierea cea mai tranșantă vine din partea românilor.

Mai puțin previzibilă este distribuția răspunsurilor în aprecierea perioadei în care la conducerea statului se afla "geniul din Scornicești", perioadă apreciată de ambele grupuri ca fiind cea mai bună sub aspectul în discuție. Anume, este surprinzător că perioada 1965-1971, recunoscută îndeobște ca o perioadă de relativă liberalizare a regimului comunist (dar și ca perioada în care a fost desființată Regiunea Mureș Autonomă Maghiară), este, în comparație cu 1971-1989, apreciată mult mai bine de către maghiari (diferența față de perioada imediat următoare fiind mult mai accentuată decât în cazul populației române).

După cum era de așteptat, intervalul în care o parte a Transilvaniei s-a aflat sub incidența Dictatului de la Viena este apreciat de către români ca cel mai prost. Era de asemenea previzibil ca românii din zona respectivă să exprime aceasta mai clar decât cei din restul țării: 50% din cei din zona respectivă o consideră perioadă proastă, față de 39% din

cei din afară. Este de semnalat faptul că asupra acestei perioade maghiarii au și ei o imagine global negativă, chiar dacă în măsură mai mică decât românii.

Evenimentele petrecute în martie 1990 la Târgu-Mureș au marcat un moment important în evoluția relațiilor dintre români și maghiari. În chestionar a fost inclusă o întrebare care urma să surprindă diferențele de percepție între diferite grupuri implicate cu privire la respectivele evenimente (Figura nr. 4).

Din analiza datelor obținute, se observă că între români și maghiari există diferențe semnificative de percepție. În afara etniei subiectului, alt factor după care se produc diferențieri este zona de rezidență (opiniile subiecților maghiari care locuiesc în județele Covasna, Harghita, Mureș sunt diferite de ale celorlalți).

Percepțiile pe care românii, respectiv maghiarii le au despre "vinovăția" persoanelor și instituțiilor potențial implicate în ceea ce s-a întâmplat la Târgu-Mureș sunt pronunțat divergente: etnicii maghiari consideră că vinovați sunt românii, Vatra Românească, conducerea de atunci a țării și poliția, în timp ce românii consideră că responsabilitatea aparține în principal maghiarilor și U.D.M.R.-ului. Acest lucru arată o totală lipsă de acord între cele două grupuri etnice, o contraproductivă tendință de culpabilizare reciprocă. În timp ce românii consideră (v. Figura nr. 4) că vinovăția maximă este a

U.D.M.R. și apoi a etnicilor maghiari, maghiarii acuză mai des Vatra Românească și conducerea de atunci a țării. Oricum, maghiarii par a dovedi mai multă toleranță: ei îi învinovătesc pe români într-o mai mică măsură decât îi învinovătesc românii pe maghiari.

Între românii care locuiesc în Transilvania și cei care locuiesc în alte

regiuni ale țării nu există diferențe semnificative (din punct de vedere statistic) de percepție. În schimb, maghiarii care locuiesc în județele Covasna, Harghita, Mureș au păreri mult mai radicale decât ceilalți etnici maghiari: românii, Vatra Românească, armata și poliția sunt considerate aproape exclusiv responsabile.

Figura nr. 4

În martie 1990 au avut loc la Târgu-Mureș tulburări grave. Cât de mult credeți că au fost vinovate pentru acele tulburări următoarele grupuri:

	foarte mult	putin	deloc
Populația română	S M	R	
Populația maghiară	R	M S	
U.D.M.R.	R	M S	
Vatra Românească	S M	R	
Partidele din opoziție		R M S	
Conducerea de atunci a țării	M S	R	
Armata		S M	R
Poliția	S M		R
Administrația locală		M R S	

Notă: în Figura nr 4 sunt folosite, pentru media răspunsurilor date de subiecții din fiecare grup, următoarele notații:

- S = maghiari din județele Covasna, Harghita, Mureș
- M = populație maghiară
- R = populație română

Părerile românilor converg cu cele ale maghiarilor doar în ce privește punerea în cauză a administrației locale, respectiv absolvirea de răspundere a partidelor din opoziție (ambele fiind, probabil, percepute ca etnic heterogene).

Imaginea propriei etnii.

Imaginea celuilalt

Atribute caracteristice. Distanțe între imagini

În abordarea relațiilor grup minoritar-grup dominant, o importanță crucială o au modelele culturale specifice fiecăreia dintre părți. Dintre elementele

apartinând modelului cultural, un loc aparte îl au relațiile între grupul respectiv și ceea ce pentru el constituie alteritatea, "străinul". Pentru a putea contura o parte din coordonatele acestor dimensiuni, în chestionarul pe care l-am folosit am introdus perechi polare de adjective (de tipul sever - îngăduitor), cu ajutorul cărora s-ar putea defini imaginile etniilor în discuție. În acest mod am obținut atât o aproximare a imaginii pe care un grup etnic o are despre sine, cât și a imaginii pe care respectivul grup etnic o are despre celelate etnii cu care intră în contact.

S-a încercat obținerea imaginilor celor cinci grupuri etnice (de importanță în contextul românesc): români, maghiari, germani, țigani, evrei. Din

O ABORDARE EMPIRICĂ A RELAȚIEI DINTRE ROMÂNI ȘI MAGHIARI

cauza structurii eșantionului, comparații statistice valide între imaginea despre sine și imaginea despre ceilalți au putut fi făcute numai luând ca subiecți ai percepției grupurile de români și de maghiari, celelalte etnii nefiind suficient reprezentate pentru prelucrările statistice necesare.

În definirea imaginilor grupurilor etnice am folosit un set de nouă attribute polare (Figura nr. 5), notate fiecare pe o scală de cinci puncte. Pentru o asemenea pereche de adjective, imaginea unei etnii este caracterizată prin media notelor obținute în cazul respectivei perechi de attribute. Imaginea globală a unui grup etnic este dată, deci, de un profil alcătuit din nouă valori medii. Distanțele între diferite astfel de profile sunt calculate ca distanțe euclidiene. Aceasta este dată de rădăcina pătrată a sumei pătratelor diferențelor dintre mediile pe etnie calculate pentru fiecare pereche de adjective:

$$\sqrt{\sum_{\text{perechi de adjective}} (\text{media}_{\text{etnia 1}} - \text{media}_{\text{etnia 2}})^2}$$

În Figura nr. 5 sunt reprezentate imaginile obținute pe eșantionul național pentru toate cele cinci etnii considerate.

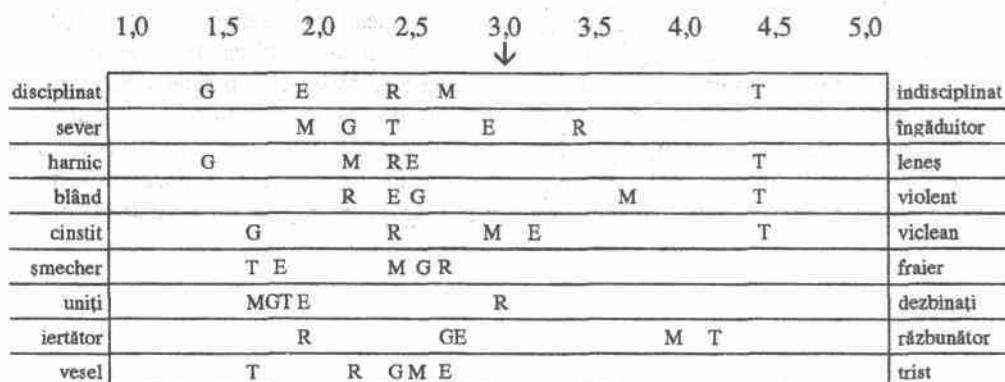
Fiecare etnie este figurată prin inițiala sa (ex.: germani=G).

În ceea ce privește grupul etnic maghiar, ca și în cazul grupului de români, este de remarcat că profilul său nu atinge poziții extreme pentru nici una din perechi (cu excepția celei *uniți - dezbinați*), deci subiecții anchetei nu consideră vreunul din adjectivele folosite ca fiind specific etniei maghiare. Cele mai mari deosebiri între imaginea românilor și cea a maghiarilor se regăsesc în cazul a patru dimensiuni: *sever - îngăduitor*, *blând - violent*, *unit - dezbinat* și *iertător - răzbunător*. De observat că tocmai aceste dimensiuni sunt implicate (din punct de vedere obiectiv - cu referire la persoane în conflict, sau în abordare ideologică - atunci când aceste adjective sunt atribuite etniilor în ansamblu) în latura conflictuală a relației români - maghiari.

Dimpotrivă, diferențele cele mai mici între imaginile celor două grupuri apar în perechile *harnic - leneș* și *disciplinat - indisciplinat*, ambele grupuri fiind situate undeva la mijlocul distanței.

Interesantă este și imaginea pe care o are grupul țiganilor: poziții extreme (majoritar nefavorabile) pentru aproape toate perechile de attribute luate în considerare. Este deci perceput ca un grup puternic diferit de celelalte, având drept caracteristici specifice veselie, viclenie, lenea și indisciplina.

Figura nr. 5

Prejudicata este unul dintre factorii care afectează relațiile care se stabilesc între două etnii care împart același spațiu - caz în care implicit problemele se pun în contextul grupurilor minoritare. Prin **prejudicată** se înțelege aici imaginea apriori pe care o persoană o are despre cealaltă etnie, deci o prenoțiune. Prejudicata stă la baza atitudinilor și comportamentelor pe care le avem față de membrii altui grup etnic decât cel căruia îi aparținem.

Un element care poate surprinde compoziția prejudecăților pe care le folosim este imaginea pe care o avem despre o altă etnie. Ea aparține mai degrabă modelului nostru cultural, nefiind neapărat legată de legăturile directe pe care le-am avut în trecut cu membrii respectivei etnii.

Utilizând atributele polare din Figura nr. 5, am încercat evidențierea imaginilor pe care, de exemplu, românii le au despre maghiari, în contrast cu imaginea pe care maghiarii o au despre ei înșiși. Deoarece diferențele sunt statistic semnificative, în Tabelul nr. 6 (care exprimă distanțele între imaginile pe care le are fiecare etnie) s-a făcut o diferențiere între românii care locuiesc în Transilvania și cei care locuiesc în "vechiul Regat".

Din Tabelul nr. 6 se observă că prejudecățile cele mai puternice apar în relația dintre românii din fostul Regat și maghiari. În aceste cazuri, distanțele între imagini sunt maxime. De exemplu (Tabelul nr. 6), între felul în care maghiarii se percep pe ei înșiși și felul în care îi percep românii din Regat distanța este de 2,56. Dimensiunile care contribuie în principal la amplitudinea mare a distanțelor din primele două linii ale tabelului - și care deci constituie un specific al relației

români / maghiari - sunt date de perechile de adjective "blând - violent" și "iertător - răzbunător", aceleași cu cele care dădeau diferența principală între profilele celor două etnii.

Distanțele între imagini - și deci și prejudecățile - sunt mai mici în interiorul Transilvaniei. Aici, conviețuirea între români și maghiari a condus spre o mai bună înțelegere a celuilalt, spre a face eforturi pentru a pune mai mult în acord imaginile pe care oamenii le au unii despre alții.

Interesant este și faptul că atunci când grupul etnic obiect al percepțiilor este constituit din etnicii maghiari, prejudecățile care operează sunt mai mari decât în cazul în care se compară imaginile despre români. O posibilă explicație ar fi aceea că imaginea maghiarilor este mai ideologizată decât cea a românilor.

În ceea ce privește celelalte etnii incluse în studiu, imaginile pe care românii, respectiv maghiarii le au despre ele sunt mai puțin divergente.

Se observă că în interiorul grupului de români apar diferențe importante de percepție între românii care locuiesc în Transilvania și ceilalți. Aceste diferențe se manifestă atât atunci când obiectul percepției îl constituie maghiarii, cât și, mai interesant, atunci când obiectul percepției sunt chiar românii. Mai mult, distanța este mai mare (1,02) în cazul imaginii asupra românilor decât în cel al imaginii despre maghiari (0,89). Acest lucru se poate explica prin aceea că populația românească din Transilvania este afectată de contactul cultural cu populația maghiară, în sensul că își conturează propria imagine mai clar decât cea din restul țării, care trăiește în "purtare etnică".

O ABORDARE EMPIRICĂ A RELĂȚIEI DINTRE ROMÂNI ȘI MAGHIARI

Tabelul nr. 6

Distanțe între imaginile etniilor

Obiectul percepției	Etnii între percepțiile cărora se calculează distanța		
	români din Regat - maghiari	români din Transilvania - români din Regat	români din Transilvania - maghiari
români	2,33	1,02	1,75
maghiari	2,56	0,89	1,98
germani	1,09	0,30	0,87
țigani	1,49	0,89	0,84
evrei	0,66	0,44	0,36

Distanță socială

Un alt concept cu ajutorul căruia se poate înțelege mai bine relația de tip inter-etnic este cel de **distanță socială**. Distanța socială se definește ca fiind gradul de înțelegere prin simpatie (empatie) care există între două persoane, având, în cazul de față, etnii diferite. Desigur, și distanța socială este un fapt de percepție.

Pentru calcularea distanței sociale am folosit o scală conținând cinci itemi (o simplificare a scalei Bogardus). Toți itemii se referă la gradul de apropiere la care subiectul ar fi dispus să accepte un membru al unei alte etnii. În aplicarea efectivă a scalei se subliniază că este vorba despre oricare membru al etniei respective, nu despre o persoană anume, pe care subiectul ar

fi cunoscut-o într-un context anumit. Situațiile (corespunzând fiecare câte unui item) în care membrii altor etnii pot fi acceptați au fost: 1) "să-mi fie soț / soție", 2) "să-mi facă vizite", 3) "să-mi fie coleg sau vecin", 4) "să viziteze localitatea mea". Al cincilea item (5) al scalei corespunde situației de respingere maximă ("nu accept nici una din aceste situații").

Scala a fost aplicată pentru români, maghiari, germani, țigani, evrei. Evident, nu s-a cerut subiecților să răspundă la întrebările referitoare la propria etnie. Rezultatele sunt redată în Tabelul nr. 7.

Pentru fiecare din aceste etnii s-au calculat, folosind răspunsurile obținute la itemii scalei, distanțele sociale până la celelalte patru.

Tabelul nr. 7

Aș accepta...	Să-mi fie soț (soție)	Să-mi facă (sau să-i fac) vizite	Să-mi fie coleg sau vecin	Să viziteze localitatea mea	Nu accept nici una din aceste situații
	1	2	3	4	5
român	54,7	80,5	82,0	79,7	2,3
maghiar	32,9	61,9	69,5	74,0	14,5
german	48,8	77,8	79,3	79,6	6,8
rom (țigan)	4,1	14,9	28,5	38,9	55,2
evreu	27,6	60,7	69,6	72,8	15,9

Pornind de la răspunsurile obținute, s-a calculat un **indice al distanței sociale** (DS_x) față de un anumit grup etnic (x), după formula:

$$10 - 4x(1) - 3x(2) - 2x(3) - 1x(4),$$

unde cifrele dintre paranteze reprezintă răspunsurile "Da" la itemii din coloanele corespunzătoare în Tabelul nr. 7. Acest indice variază între 0 (distanță minimă față de grupul respectiv) și 10 (distanță maximă). Însumarea celor patru indici DS dă un **indicator al intoleranței globale** (INT), care variază între 0 și 40.

În cazul românilor, celelate etnii se ordonează, din punct de vedere al creșterii distanței sociale, astfel: germani,

maghiari, evrei, țigani. Maghiarii percep o ordonare asemănătoare: germani, români, evrei, țigani.

În ambele cazuri (și pentru români, și pentru maghiari), etnia germană este deci percepută ca fiind cea mai apropiată, în timp ce distanța socială devine maximă atunci când este vorba despre țigani. Românii din Transilvania percep o distanță socială mai mică până la etnicii maghiari decât percep românii din restul țării. Evident, și acesta este un efect al contactului cultural mai strâns existent în Transilvania.

În cazul românilor, distanțele sociale variază semnificativ atât regional, cât și în funcție de mediul de rezidență, așa cum rezultă din Tabelul nr. 8 și Tabelul nr. 9:

Tabelul nr. 8

	DS medie față de:				INT medie
	maghiari	germani	țigani	evrei	
Ardeal	3.04	2.54	7.73	4.05	17.36
Banat	5.11	3.94	8.45	5.57	23.07
Oltenia	5.19	2.91	9.29	4.88	22.27
Muntenia	5.14	3.65	8.90	5.58	23.27
Moldova	5.60	4.08	8.54	5.38	23.60
București	4.01	2.75	8.58	4.02	19.36
TOTAL	4.71	3.35	8.57	4.96	21.49

Tabelul nr. 9

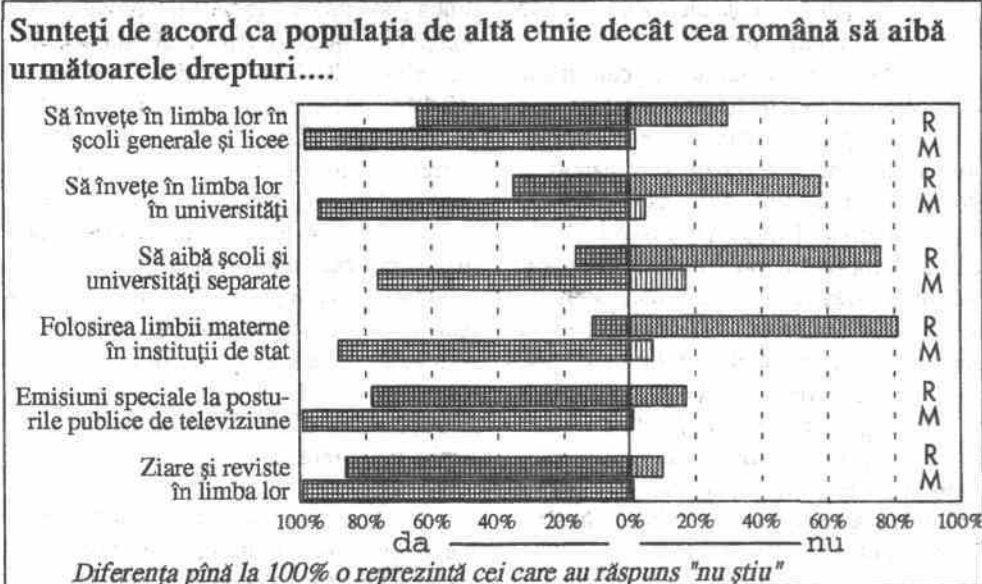
	DS medie față de:				INT medie
	maghiari	germani	țigani	evrei	
rural	5.50	4.02	8.66	5.89	24.07
urban	3.97	2.72	8.48	4.08	19.25

Drepturi ale grupurilor etnice minoritare

Subiecților sondajului li s-a cerut acordul / dezacordul cu privire la existența în România a anumitor drepturi pentru

populația de altă etnie decât cea română. Rezultatele obținute sunt reprezentate în Figura nr. 10.

Figura nr. 10

Se observă existența unor diferențe importante între modurile în care populația română, respectiv populația maghiară se raportează la această problematică.

Populația românească acceptă în mare măsură existența ziarelor, revistelor și a emisiunilor de televiziune în limba minorităților. Aceasta și pentru că este vorba despre lucruri cu existența cărora publicul s-a obișnuit deja. Gradul de acceptare scade atunci când este vorba despre predarea cursurilor în altă limbă decât cea română în școli și universități; deci, o temă mai nouă în cadrul discursului despre drepturile minorităților, dar care a fost deja pusă în practică. În cea mai mică măsură românii acceptă ca grupurile minoritare să aibă școli și universități separate, precum și să-și folosească limba maternă în instituții de stat (primărie, tribunal etc.). În acest caz este vorba despre drepturi pe care grupurile minoritare nu le-au obținut, care deci constituie subiecte de actualitate în discursurile publice.

Populația de limbă maghiară consideră (v. Figura nr. 10), aproape în

totalitate, că fiecare din cele șase drepturi în discuție ar trebui să fie acordate. Totuși, un grad mai mic de fermitate - lipsă de unanimitate în revendicări - se poate constata în cazul folosirii limbii materne în instituții (acceptată de 88% dintre maghiari), precum și în cazul înființării de școli și universități separate (acceptată de 76%). Cifrele sunt mici în comparație cu celelalte teme, pe care 99% din populația maghiară le consideră ca fiind drepturi firești. Ori, tocmai aceste două subiecte, care par a nu avea actualitate maximă pentru etnicii maghiari, constituie în prezent temele predilecte ale discursului U.D.M.R.

Diferențe la fel de mari apar între români și maghiari și în ceea ce privește:

- existența inscripțiilor în mai multe limbi. 97% dintre maghiari consideră că ele ar trebui să existe, în timp ce numai 42% dintre români le acceptă;
- numirea de prefecți maghiari în județele cu populație majoritar maghiară, considerată necesară de numai 14% dintre români și de 80% dintre maghiari;
- interesele românilor în zonele în care

majoritatea populației este maghiară: 19% dintre români și respectiv 74% dintre maghiari consideră că aceste interese sunt bine apărute.

Deci, în ansamblu, se poate spune că în ceea ce privește drepturile despre care se discută în contextul problematicei grupurilor minoritare, pozițiile românilor și ale maghiarilor sunt, eufemistic vorbind, foarte diferite. Totuși, pe măsură ce un anume drept (al minorității) este câștigat și aplicat în viața de zi cu zi, ieșind astfel din sfera discursului reprezentanților minorității (v. învățământ în limba proprie în școli generale și licee), populația românească manifestă față de el un tot mai crescut grad de toleranță. Aversiunea populației majoritare pare să se îndrepte mai degrabă împotriva revendicării în sine, decât împotriva conținutului său.

Aprecieri și utilizare mass-media

Consum mass-media. Cele mai importante surse de informație

În comparație cu populația românească, maghiarii au un consum mai mic de mass-media în limba română (frecvență de citire a ziarelor și de vizionare TV).

Ierarhizarea ziarelor din punct de vedere al descreșterii frecvenței lor de citire de către populația maghiară este următoarea: ziare locale în altă limbă (50%) *Romaniai Magyar Szó* (27,6%), ziare locale în limba română (19,6%), *Evenimentul Zilei* (12%), *Magazin* (6,4%), *Korunk* (6,1%), *România Liberă* (5,5%), *Academia Cațavencu* (4,6%), *Expres Magazin* (4%), *Adevărul* (3,4%), 22 (1,8%), *România Mare* (0,6%) (cifrele dintre paranteze reprezintă procentul de răspunsuri "des").

În ceea ce privește televiziunea, cele mai urmărite emisiuni sunt cele în limba maghiară (52,8%), urmate de: *Actualități* (46,6%), emisiunile studiourilor teritoriale (24,5%), *Studioul economic* (18,4%), *Memorialul durerii* (14,1%), *Viața satului* (12,9%), *Pro patria* (6,4%) (cifrele dintre paranteze reprezintă procentul de răspunsuri "cât pot de des").

Deci, pentru populația de limbă maghiară, cea mai importantă sursă de informație o reprezintă emisiunile de televiziune în limba maternă, urmate de ziarurile locale în limba maghiară.

Aprecieri cu privire la emisiunile TV în limba maghiară

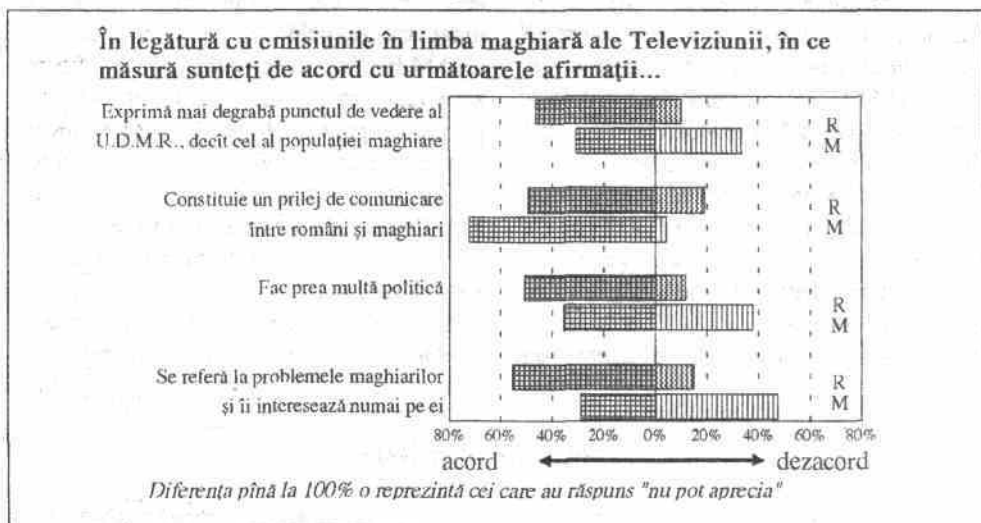
Emisiunile de televiziune în limba maghiară sunt urmărite de 24% din populația românească și de către 81% din populația maghiară (procentele reprezintă cumularea răspunsurilor "cât pot de des" și "uneori").

În Figura nr. 11 sunt reprezentate aprecierile românilor și respectiv maghiarilor asupra acestor emisiuni.

Dintre cele patru afirmații incluse în analiză, ultima ("Emisiunile TV în limba maghiară se referă la problemele maghiarilor și îi interesează numai pe ei") are cel mai mare grad de actualitate pentru subiecții incluși în eșantion, aceasta pentru că întrunește un număr minim de răspunsuri "nu pot aprecia": 20,9% în cazul maghiarilor și 28,6% în cazul românilor. Este de remarcat în acest caz diferența importantă care apare între cele două grupuri etnice: 55% dintre români și doar 29% dintre maghiari sunt de acord cu afirmația de mai sus. Diferența este accentuată și de faptul că cei mai mulți dintre maghiari consideră că respectivele emisiuni TV "constituie un prilej de comunicare" între etnii.

O ABORDARE EMPIRICĂ A RELATIEI DINTRE ROMÂNI ȘI MAGHIARI

Figura nr. 11

Un alt fapt semnificativ este acela că numărul românilor care urmăresc frecvent emisiunile în limba maghiară este mult mai mic decît al celor care emit aprecieri cu privire la aceste emisiuni.

Maghiarii sunt mult mai interesați de stabilirea unei comunicări între etnii. Ei acordă mai puțină importanță aspectelor politice în legătură cu emisiunile TV. În schimb, pentru români mai importante par a fi prejudecata și dezinteresul în ceea ce privește o comunicare efectivă (58% acord cu "Se referă la problemele maghiarilor și îi interesează numai pe ei", v. Figura nr. 11).

Primul item din Figura nr. 11 ("Emisiunile TV în limba maghiară exprimă mai degrabă punctul de vedere al U.D.M.R., decît pe cel al populației maghiare") poate fi privit și ca un indicator al relației stabilite între U.D.M.R. și electoratul său. Populația maghiară se împarte în două grupuri relativ egale, după cum este de acord sau nu cu afirmația. Împreună, aceste două grupuri totalizează 67,2%. Aceștia sunt maghiarii pentru care are sens distincția între poziția partidului și poziția membrilor etniei. Important este și faptul că, dintre cele patru fraze, cea la care

ne referim obține cel mai mare număr de răspunsuri "nu pot aprecia" (32,8%). Pentru subiecții care răspund astfel, diferențierea între poziția grupului etnic și poziția U.D.M.R. sau nu are sens, sau nu prezintă importanță.

Partide politice. Relația maghiari - U.D.M.R.

În general, etnicii maghiari au o părere bună despre partidele aparținând Convenției Democratice, incluzând aici și U.D.M.R. În particular, despre U.D.M.R. 66,7% dintre maghiari au o părere bună sau foarte bună, 4,3% au o părere proastă sau foarte proastă, în timp ce 28,5% au o poziție intermediară.

Dintre partidele aparținând coaliției care sprijină guvernul, poziția cea mai proastă în ceea ce privește aprecierile o au P.U.N.R. (62% aprecieri negative, 33,7% nici o părere) și P.R.M. (60,5% aprecieri negative, 35,9% nici o părere).

Se observă deci că modalitatea de abordare a relațiilor interetnice este, după cum era și de așteptat, un factor important

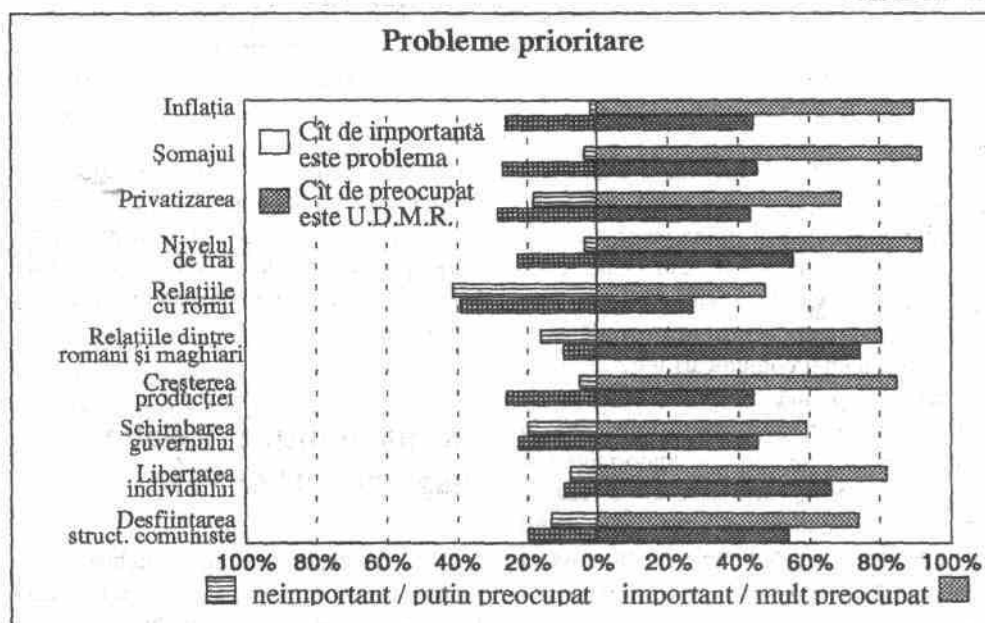
în orientarea maghiarilor în spațiul politic.

Partidele apreciate (de către maghiari) ca având "cea mai corectă poziție în legătură cu relațiile dintre etnii" sunt: U.D.M.R. (31,6%) și P.A.C. (14,4%), în timp ce partidele considerate ca având "cea mai incorectă poziție" sunt P.U.N.R. (32,5%) și P.R.M. (23,9%). Semnificativ este și faptul că aproximativ 30% dintre maghiari nu se pronunță asupra partidelor care ar ocupa poziții extreme în legătură cu relațiile interetnice.

Am încercat să obținem un

indicator al gradului de adecvare între subiectele care preocupă populația maghiară și cele pe care le abordează U.D.M.R. în intervențiile sale. Pentru aceasta, am reluat lista problemelor prioritare pentru România, întrebând de această dată cum este percepută preocuparea U.D.M.R. în legătură cu fiecare dintre ele. Rezultatele comparative sunt prezentate în Figura nr. 12 (în afară de cazurile în care se va specifica populația de bază, datele prezentate în acest paragraf se referă numai la etnicia maghiari cuprinși în eșantion).

Figura nr. 12

Dacă în cazul problemelor importante pentru România, acestea se structurau după trei dimensiuni principale (economică, politică și cu privire la relațiile între etnii), preocupările U.D.M.R. sunt percepute ca având doar două dimensiuni importante:

- economică (cuprinzând gradul de preocupare al U.D.M.R. cu privire la inflație, șomaj, privatizare și creșterea producției) și
- politică (incluzând importanța acordată de U.D.M.R. relațiilor dintre români și

maghiari, schimbării guvernului, libertății individului și desființării structurilor comuniste).

Se observă deci că relațiile interetnice sunt percepute de către maghiari ca fiind asociate cu dimensiunea politică a demersurilor U.D.M.R.

Cele două dimensiuni evidențiate mai sus au importanță nu numai ca descriptori ai activității U.D.M.R. În același timp, ele diferențiază gradul în care preocupările U.D.M.R. corespund problemelor considerate semnificative de

O ABORDARE EMPIRICĂ A RELĂȚIEI DINTRE ROMÂNI ȘI MAGHIARI

către etnicii maghiari.

Cele mai mari deosebiri între cât de importantă este o anumită problemă și cât de preocupat este U.D.M.R.-ul de aceasta apar în cazul temelor aparținând dimensiunii economice. Este aici vorba de subiecte pe care maghiarii le percep a fi primele în ordinea importanței (chiar mai importante decât relațiile între etnii) (v. Figura nr. 12). De aceea, felul în care U.D.M.R. abordează rezolvarea lor nu atinge așteptările: 24% dintre subiecți consideră inflația, șomajul și creșterea producției probleme importante și în același timp percep că U.D.M.R. este puțin preocupat de rezolvarea lor.

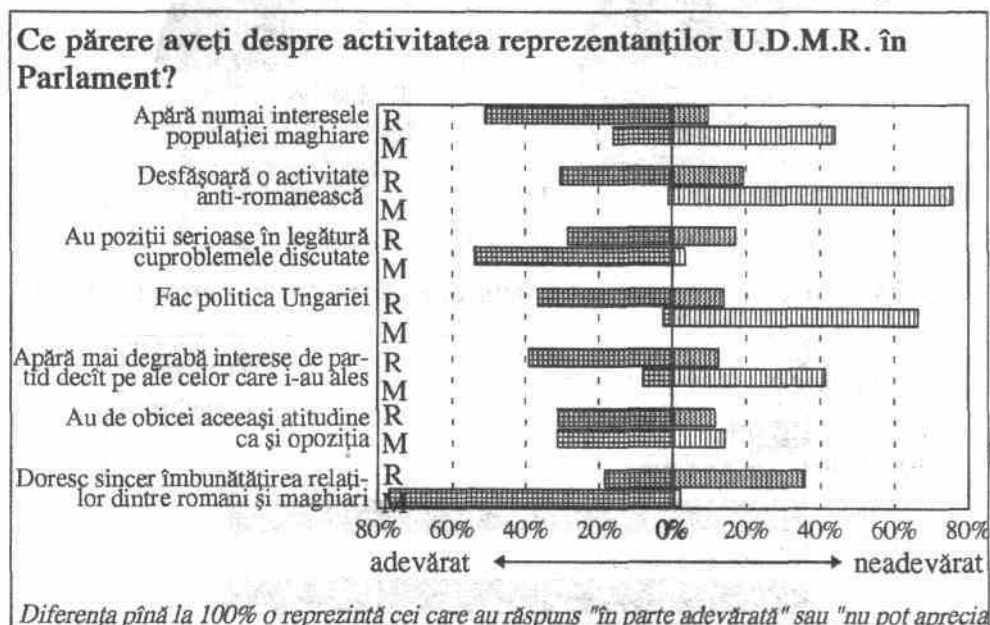
În ceea ce privește dimensiunea politică a preocupărilor U.D.M.R., diferențele pe care subiecții le percep între realitate și propriile lor așteptări au o amplitudine mai scăzută.

Cel mai mare grad de adecvare se regăsește în cazul rezolvării problemelor legate de relațiile între români și maghiari (v. Figura nr. 12). De fapt, aceasta este tema considerată ca ocupând primul loc în ierarhia preocupărilor U.D.M.R.

Deci, se poate spune că preocupările U.D.M.R. pe de o parte și problemele importante pentru maghiari pe de altă parte sunt situate în planuri diferite. Relațiile interetnice constituie locul în care aceste planuri se intersectează, fără a fi, totuși, primele în ordinea importanței pe care le-o acordă maghiarii.

O altă temă de interes este modul în care este percepută activitatea reprezentanților U.D.M.R. în Parlament. Rezultatele obținute (comparație între români și maghiari) sunt prezentate în Figura nr. 13.

Figura nr. 13

Se observă că trei afirmații (Parlamentarii U.D.M.R. "desfășoară o activitate anti-românească", "fac politica Ungariei" și "doresc sincer îmbunătățirea relațiilor dintre români și maghiari")

întrețin acord, respectiv dezacord, maxim din partea populației maghiare. Acest lucru se datorează în mare parte faptului că este vorba despre teme des vehiculate în spațiul public. Intensitatea crescută cu care ele au

fost folosite precum și serioasa implicare emoțională pe care o presupun explică modelul diferit pe care îl au răspunsurile în legătură cu cele trei afirmații.

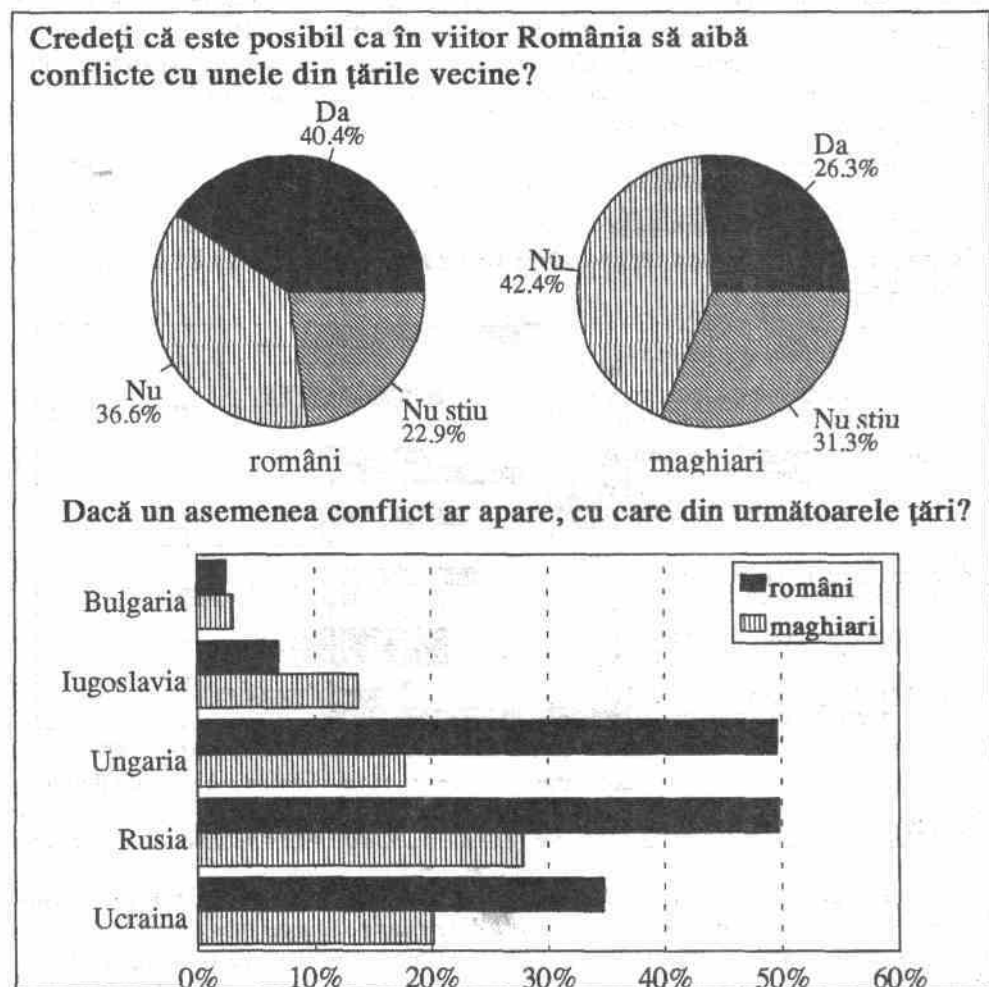
Relațiile dintre România și Ungaria

Maghiarii și românii au poziții simetrice în legătură cu aprecierea șanselor apariției unui conflict între România și țările vecine (v. Figura nr. 14). Dintre

români, 40,4% consideră că există șansa unui conflict cu țările vecine, în timp ce dintre maghiari doar 26,4% au această părere. Interesantă este ierarhia țărilor cu care subiecții din eșantion consideră că ar putea să apară un conflict (v. Figura nr. 14):

- în cazul românilor, cele "mai periculoase" țări par a fi Rusia și Ungaria, urmate de Ucraina;
- în cazul maghiarilor, primul loc este ocupat de Rusia, urmată de Ucraina și Ungaria.

Figura nr. 14

O ABORDARE EMPIRICĂ A RELĂȚIEI DINTRE ROMÂNI ȘI MAGHIARI

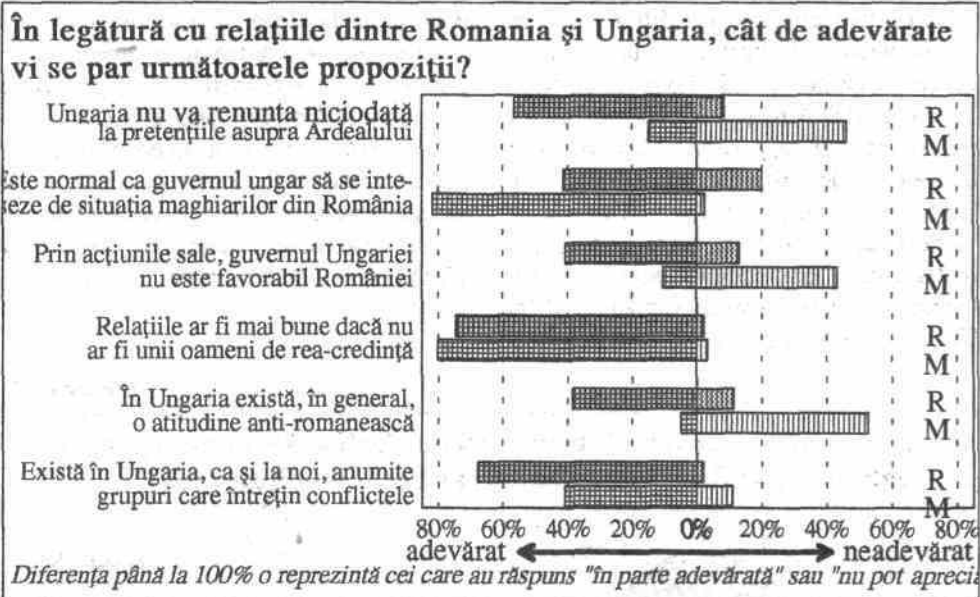
Diferențele relativ mari care apar între numărul de români și cel de maghiari ce cred în probabilitatea apariției unor conflicte între România și una dintre țările vecine pot fi explicate prin sensibilitatea mai mare pe care etnicii români se pare că o au la ideologiile de tip naționalist ("România Mare"). Subiecții care au o părere bună despre grupul de partide P.D.S.R., P.S.M., P.U.N.R., P.D.A.R. și P.R.M. apreciază că există posibilități de conflict între România și Ungaria.

Acest rezultat este confirmat prin analiza coeficienților de corelație Pearson calculați între variabilele care exprimă părerea subiecților despre partidele menționate și variabilele care

evaluează șansa apariției unui conflict. Mărimea acestor coeficienți de corelație arată că o părere bună despre grupul de partide P.D.S.R., P.S.M., P.U.N.R., P.D.A.R. și P.R.M. se asociază cu aprecierea faptului că există posibilități de conflict între România și Ungaria.

În ceea ce privește relațiile dintre România și Ungaria, subiecților din eșantion li s-a cerut acordul / dezacordul cu privire la propozițiile din Figura nr. 15. În această figură sunt reprezentate procente din populația maghiară, respectiv românească, care consideră adevărate / neadevărate fiecare din cele șase propoziții.

Figura nr. 15

Acordul maxim între români și maghiari se stabilește cu privire la afirmația "Relațiile ar fi mai bune dacă nu ar fi unii oameni de rea-credință". Aproximativ 80% din ambele grupuri sunt de acord cu această propoziție, ceea ce poate fi explicat prin faptul că exprimarea folosită incriminează în egală măsură atât

unii români, cât și unii maghiari, fără a face însă referire clară la nici una dintre cele două etnii.

Dezacordul maxim între aprecierile românilor și cele ale maghiarilor se realizează în cazul afirmațiilor: "Ungaria nu va renunța niciodată la pretențiile asupra Ardealului"

(mai mult de jumătate din populația română este de acord cu această frază), "Prin acțiunile sale, guvernul Ungariei nu este favorabil României" și "În Ungaria există, în general, o atitudine anti-românească". În timp ce majoritatea românilor consideră aceste afirmații ca fiind adevărate, majoritatea maghiarilor le consideră false.

Important este și faptul că în cazul acestor trei fraze se înregistrează, mai ales în cazul maghiarilor, un număr relativ mare de răspunsuri "nu pot aprecia" (peste 23%, față de numai 10% în cazul celorlalte fraze), ceea ce denotă o oarecare reticență de a reacționa la afirmații proprii discursurilor agresiv-naționaliste.

Există o legătură între felul în care subiecții din eșantion consideră propozițiile privind relațiile între România și Ungaria și felul în care ei apreciază diferite partide parlamentare: cei care au o părere bună despre gruparea P.D.S.R., P.S.M., P.U.N.R., P.D.A.R. și P.R.M. consideră că nu este normal ca guvernul Ungariei să se intereseze de situația maghiarilor din România și sunt de acord cu: "Ungaria nu va renunța niciodată la pretențiile asupra Ardealului", "Prin acțiunile sale, guvernul Ungariei nu este favorabil României" și "În Ungaria există, în general, o atitudine anti-

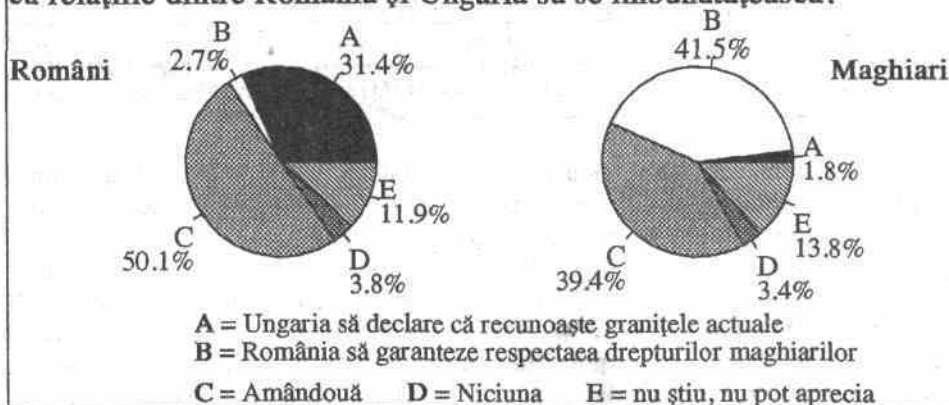
românească".

În Figura nr. 16 sunt reprezentate răspunsurile românilor și cele ale maghiarilor cu privire la condițiile ce ar trebui îndeplinite pentru ca relațiile între România și Ungaria să se îmbunătățească.

Se observă că maghiarii și românii au păreri opuse: dacă 31,4% dintre români consideră că Ungaria trebuie să declanșeze procesul de îmbunătățire a relațiilor, 41,5% dintre maghiari cred că inițiativa ar trebui să aparțină României. În ambele cazuri, este deci vorba despre scoaterea din cauză a propriei etnii (țării). De remarcat și că 50,1% dintre români și respectiv numai 39,4% dintre maghiari consideră că răspunderea în ceea ce privește îmbunătățirea relațiilor aparține în mod egal celor două țări. Numărul mic, atât de români cât și de maghiari care cred că nici una din cele două condiții enunțate nu trebuie să se îndeplinească arată că problema îmbunătățirii relațiilor dintre România și Ungaria este considerată ca rezolvabilă numai prin intervenția a cel puțin unuia dintre guverne. Nici românii și nici maghiarii nu consideră că relațiile pot deveni mai bune numai prin acțiuni la nivelul comunităților etnice.

Figura nr. 16

Care din următoarele condiții ar trebui îndeplinită mai întâi pentru ca relațiile dintre România și Ungaria să se îmbunătățească?

O ABORDARE EMPIRICĂ A RELAȚIEI DINTRE ROMÂNI ȘI MAGHIARI

Câteva concluzii

După cum surprind datele cercetării IMAS, principala "problemă" existentă în ceea ce privește relațiile dintre români și maghiari este faptul că cele două etnii au percepții opuse asupra principalelor probleme "discutabile" în relațiile reciproce: revendicările legate de viața grupului minoritar, situațiile conflictuale etc..

Desigur, însăși existența relației grup minoritar - grup majoritar a adus, în timp, o contribuție importantă la stabilirea acestor diferențe de model. Un factor agravant l-a constituit aici alternanța istorică a rolurilor jucate de cele două populații în spațiul transilvan. Aceasta face ca problemele în discuție să fie adeseori abordate mai puțin decât s-ar putea prin prisma argumentelor raționale și mai mult prin recurs la perspectiva istorică. Este vorba, pentru majoritatea populației, despre o perspectivă învățată, deci puternic ideologizată. Atâta timp cât o asemenea perspectivă va prevala, tentativele de armonizare a punctelor de vedere vor fi înghețate.

În acest context, îmbunătățirea relațiilor între cele două etnii presupune, ca o primă condiție, raportarea la "celălalt" prin empatie; adică prin încercarea de a-i înțelege poziția din perspectiva propriului său sistem de valori și situații. Ori, datele obținute indică contrariul, în sensul unei lipse de comunicare între români și maghiari și al unei carențe în ceea ce privește disponibilitatea de a înțelege

motivațiile pe care celălalt grup le are.

Aparent, gradul de toleranță și de disponibilitate pe care maghiarii îl au în această situație este mai mare decât cel dovedit de români. Ceea ce, în bună măsură, este o consecință a poziției de grup minoritar a etnicilor maghiari în România. Statutul de a aparține unei minorități generează, în sine, o mai mare nevoie de a-l înțelege pe celălalt. În realitate, probabil că disponibilitatea maghiarilor spre comunicare este mai mică decât arată datele cercetării, deoarece condiția de a fi membru al unui grup minoritar poate provoca rețineri în a exprima păreri radicale, tranșante. Ori, rezultatele unei cercetări folosind ca instrument de măsură chestionarul pot fi afectate de acest lucru. Nu este mai puțin adevărat faptul că afirmarea, ca punct de plecare al oricărei discuții, a toleranței românești în opoziție cu șovinismul unguresc constituie un clișeu care face zadarnice multe din încercările de comunicare.

Un fapt care poate afecta decisiv tipul de comunicare stabilit între cele două etnii sunt luările de cuvânt în spațiul public. Perioada actuală poate fi caracterizată și prin erodarea importanței pe care publicul o acordă discursurilor politice tradiționale, raționalizatoare. În acest context, discursurile care fac în principal apel la emoție, inclusiv deci cele cu implicații de tip naționalist, pot avea un impact semnificativ. De aceea, este important ca ele să fie formulate în termeni care să contribuie la stabilirea unei comunicări interetnice eficiente.

Note și bibliografie

- 1 Chestionarul, precum și distribuția răspunsurilor pe acest eșantion, este prezentat în secțiunea "Arhiva sociologică" din acest număr al RCS.
- 2 Cifrele indicate în paranteză după fiecare item reprezintă proporția din totalul

eșantionului - celor care au răspuns "la fel".

- 3 Scor obținut prin raportarea diferenței între aprecierile pozitive și cele negative la suma răspunsurilor care exprimă o apreciere pozitivă sau negativă.